

דהוה כתיב שנכתב מחשיבי מלכות מאת חשובי רומא לשדורי לבי קיסר והיה מיועד אל קיסר רומי, ושדרוה על ידיה ושלחו את האיגרת על ידו דהחוא גברא של המלשין הזה, כלומר: מינו אותו לשליח.

וכדי שלא יעיד בחזירתו — אתא אליהו פתקיה השליכו למרחק של ארבע מאה פרסי.

אזל ולא אתא ולא שב לביתו עוד.

כך ניצול רבי אליעזר בן פרטא

וממשיכה הגמרא לספר, מה נעשה ברבי חנינא בן תרדיון.

אתיווהו הביאו לפני השופטים לרבי חנינא בן תרדיון.

אמרו ליה השופטים: אמאי קא עסקת באורייתא?

אמר להו רבי חנינא "כאשר צוני ה' אלקי" (20)

מיד גזרו כמה גזירות — עליו לשריפה, ועל אשתו להריגה, ועל בתו לישוב בקובה אהל של זונות.

הגמרא מבארת למה נגזר עליו כן בדין שמים.

עליו לשריפה: על שהיה הוגה את השם [שם י"א-א השם] באותיותיו דורשו בארבעים ושתים

[אמרו לו]: ועד האידינא עד עתה — כמה סבי איתרמום כמה אנשים זקנים נרמסו?

אתרחיש ניסא נעשה לו נס, שההוא יומא אירמם חד סבא, שאכן ביום הזה נרמס שם זקן אחד.

שאלוהו "ומאי טעמא למה קא שבקת שיחררת עבדך לחירות". והרומאים גזרו לא לעשות כן, לפי שהוא דת יהודית.

אמר להו רבי אליעזר "לא היו דברים מעולם".

קם חד מינייהו אחד מן הרומאים לאסחודי ביה ורצה להעיד שהוא ראה כן במו עיניו.

אתא הגיע אליהו הנביא זכור לטוב, אידמי ליה נדמה להמלשין ההוא כחד מחשובי דמלכותא כאחד מחשובי הרומאים, אמר ליה אליהו לאותו מלשין: הזהר לך ממנו! מדאיתרחיש ליה ניסא בכולהו הרי אתה רואה שבכל השאלות קרו לו נסים — בהא במלשינות זו, נמי איתרחיש ליה ניסא עוד יקרה לו נס, וההוא גברא כלומר: אתה! בישותיה הוא דקא אחוי רשעותו תיראה לעינך כל, כלומר: יאמרו עליך שעדותך עדות שקר. לכן, עצתי היא שלא תעיד!

והמלשין ההוא לא אשגח ביה, התעקש, ולא שם לבו לדברים אלו.

קם למימר להו ועמד על רגליו להעיד.

הוא כתיבא איגרתא היה שם איגרת כתובה,

20. לא הכחיש כמו שהכחיש רבי אליעזר בן פרטא. ולכן שרפוהו כרוך בספר תורה.

20. כתב המהרש"א: רבי חנינא בן תרדיון לימד תורה ברבים, כמו שאמרה הגמרא לקמן שהיה מקהיל קהילות [והגה את השם בפרהסיא], לכן

נאמר בתורה [דברים יח] "לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם". ודרשינן "לעשות" — אבל אתה למד להבין ולהורות את בניכם להימנע מכך, או כדי לבדוק נביא שקר ומכשף.

וכמו כן סבר רבי חנינא בן תרדיון, שמותר להגות את השם כדי להבין ולהורות.

ומקשינן: אלא אם כן, שעשה בהיתר — מאי טעמא איענש? למה נענש?

ומתרצינן: משום הוזה את השם בפרהסיא הוה.

שנינו: ועל אשתו נגזר הגזירה מן השמים להריגה, משום דלא מיחתה ביה. (3)

מכאן אמרו חכמים: כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה — נענש עליו.

ונגזר על בתו לישוב בקובה של זונות.

דאמר רבי יוחנן: פעם אחת היתה בתו מהלכת לפני גדולי רומי. אמרו "כמה נאות פסיעותיה של ריבה נערה זו". וכששמעה

אותיות, ועושה בו מה שהוא חפץ (1). לכן נגזרה עליו שריפה בדין שמים.

ומקשינן: והיכי עביד הכי? כיצד עשה כן, והרי אסור לעשות כך?

והא תנן שנינו במשנתנו: אלו הם שאין להם חלק לעולם הבא: האומר "אין תורה מן השמים". וכן האומר "אין תחיית המתים מן התורה", כלומר, הוא מודה באמונת תחיית המתים, אלא שכופר בדרשות שדרשו חכמים והוכיחו על כך מן הכתובים.

אבא שאול אומר: אף ההוזה את השם באותיותיו.

הרי שאסור לעשות כן!

ומתרצינן: להתלמד עבד. עשה כן במטרה של לימוד, ובאופן זה — מותר. ובכל זאת נענש, מפני שלפי גודל מדרגתו, נחשב לחטא שהיה לו לחוש לכבוד שמים (2). והקב"ה מדקדק עם צדיקיו כחוט השערה.

כדתניא: הגמרא מביאה ברייתא שנאמר בה שבאופן זה מותר, והברייתא ההיא נשנתה לגבי הלאו של חוקות הגוים וכישוף.

קושית ותירוץ הגמרא לקמן: אלא מאי טעמא איענש? בפרהסיא הוה. לכן מבאר רש"י טעם אחר, שהיה לו לחוש לכבוד שמים.

3. כתב החתם סופר [דרשות חקת תקע"ח] וזה לשונו "קשה מאוד להסביר, שנתפסה האשה על שלא מיחתה בבעלה רבי חנינא בן תרדיון בהזכרת השם. וכי בידה למחות בבעלה?! וכי תחלוק עליו בהלכה אי מותר להתלמד בפרהסיא או לא?! וכי מחויב לשמוע אליה?!"

1. כן פירש רש"י.

והתוס' מפרשים בשם "רוב העולם" שהיה קורא בפירוש אותיות של שם המיוחד כאותיות של שאר התיבות.

והתפארת ישראל [מסכת סנהדרין פרק חלק] מקשה לפי תוס', מה שייך לומר שעשה כן "להתלמד", הרי דבר ידוע הוא, אלא שיש איסור לאומרו.

2. כן כתב רש"י.

וכתבו התוס' שכנראה לא גרס רש"י את

כל דרכי", על דקדוק פסיעותיה.⁽⁵⁾

כששמע רבי סיפור זה, אמר רבי: כמה גדולים צדיקים הללו שנזדמנו להן שלש מקראות של צדוק הדין — בשעת צדוק הדין!

והגמרא ממשיכה לספר על שריפת רבי חנינא בן תרדיון.

תנו רבנן: כשחלה רבי יוסי בן קסמא — הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו.

אמר לו רבי יוסי בן קסמא: חנינא אחי! אי אתה יודע שאומה זו הרומאים מן השמים המליכות? וההוכחה על כך היא: שהרי החריבה את ביתו של הקב"ה, ושרפה את היכלו והרנה את חסידיו, ואיבדה את טוביו — ועדיין היא קיימת —

ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה נגד גזירת המלכות, ומקחיל קהילות ברכיב, וספר תורה מונח לך בחיקך?

אמר לו רבי חנינא: מן השמים ירחמו!

שמבחים אותה, מיד דקדקה בפסיעותיה לפסוע פסיעות נאות. ואין זה מדרכי בנות ישראל, בנות מלכים, כמו שנאמר [תהלים מה] "כל כבודה בת מלך — פנימה"⁽⁴⁾.

והיינו וזה מתאים עם מה דאמר ריש לקיש: מאי פירוש דכתיב [תהלים מט] "עון עקבי יסובני". ודרשין, עוונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה, דורך ברגליו, כגון דקדוק פסיעות של בת רבי חנינא בן תרדיון מסבבין לו ליום הדין. [פירוש אחר: דש בעקביו: אדם דורסן ברגליו, כלומר, שאינן חשובין בעיניו לעבירה].

וממשיכה הגמרא לספר: בשעה שיצאו שלשתן זה לשריפה וזו להריגה וזו לקובה של זונות, הצדיק עליהם את הדין, לקבל עליהם גזירת שמים באהבה וברצון. הוא רבי חנינא בן תרדיון אמר מקרא זה [דברים לב] "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט". ואשתו אמרה סיום הפסוק "אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא". בתו אמרה [ירמיה לב] "גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו", והתכוונה לומר "על

עשיית עבירה?].

ומבאר, שאין מכריחים שם את הזונות לעבור עבירה, אלא מניחין אותה חופשיה לבחירתה. וממילא, לא היה כאן "עונש", אלא "נסיון" אם תחזור בה ממעשיה.

ואכן צדיקה זו עמדה יפה בנסיון, כמו שמבואר לקמן, וקידשה מעשיה ונשארה נקיה וטהורה, והיה שכרה כפול לעולם הבא.

5. רש"י מבאר שפסוק זה שייך לצידוק הדין על דקדוק פסיעותיה.

אבל נראה לומר, דקאי אדלקמן, שעל בתו נגזר להושיבה בקובה של זונות, על שפעם אחת שמעה הבת וכו', דהאב לא השגיח על זה, כי בגירסתיה טריד, אך האם היה בידה למחות בהבת ולא מיחתה, ועל כן נענשה.

4. כתב בהגהות יעב"ץ: העונש היה מדה כנגד מדה.

ועוד כתב, עונש זה אינו מן המדה [כוונתו: שאף אם הקב"ה מדקדק עם צדיקו כחוט השערה, מכל מקום, למה נתנו לה עונש של

אמר לו רבי יוסי בן קיסמא: אני אומר לך דברים של טעם שאומה זו מן השמים המליכה — ואתה אומר לי: מן השמים ירחמו? תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש!

אמר לו רבי חנינא רבי! מה אני לחיי העולם הבא? (6)

אמר לו רבי יוסי בן קיסמא: כלום מעשה בא לידך? כלומר, ברצוני לשמוע איך היית נוהג.

אמר לו רבי חנינא בן תרדיון: מעות של פורים שהנחתים לצורך סעודת פורים נתחלפו לי במעות של צדקה — וחילקתים לעניים בחושבי שהם מעות של צדקה, ולא נפרעתי לעצמי ממעות של צדקה.

אמר לו רבי יוסי בן קיסמא: אם כן! הואיל ואתה ויתרת על ממוןך, מעשה גדול הוא — הלואי שמחלקך לעולם הבא יהי חלקי עמך, ומגורלך יהי גורלי! ובודאי שאתה מזומן לעולם הבא.

אמרו סיפרו חכמים: לא היו לא עברו אפילו ימים מועטים — עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא. והלכו כל גדולי רומי לקברו, והספידוהו הספר גדול.

ובחזרתן של הרומאים מן ההספר, מצאוהו

לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה, ומקהיל קהילות ברכים, וספר תורה מונח לו בחיקו.

הביאוהו אליהם, וכרכוהו בספר תורה, והקיפוהו בחבילי זמורות של גפנים, והציתו בהן בזמורות את האור אש. והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מהרה!

אמרה לו בתו אבא! אראך בכך? כלומר, זו היא שכרה של תורה!?

אמר לה רבי חנינא בן תרדיון: אילמלי אני נשרפתי לבדי — היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וספר תורה עמי, מי שמבקש עלבונה של ספר תורה — הוא יבקש עלבוני!

אמרו לו תלמידיו רבי! מה אתה רואה? (7)

אמר להן רבי חנינא: גוילין נשרפין ואתיות פורחות!

אמרו לו תלמידיו: אף אתה פתח פיך, ותכנס בך האש. כדי שימות מהר, ולא יתיסר ביסורים.

אמר להן רבי חנינא: מוטב שיטלנה את נשמתי — מי שנתנה, הקב"ה שנתן לי אותה, ואל יחבל הוא [אני] בעצמו!

אלוה. וענה לו רבי יוסי, האם בנוסף לכך יש לך מעשים טובים? וכשענה לו: מעות של פורים נתחלפו לי וחילקתים לעניים, אמר: מחלקך יהי חלקי — דאין מעשה גדול מזה.

7. כתבו התוס': היה נראה בעיני התלמידים שיש לו לראות דבר מיוחד או מלאכים או משהו אחר.

וכתב בתוס' רבינו אלחנן: ובשאר מקראות נמי יכולים למצוא טעם דשייכי לצידוק הדין שלהם. ועיין מהרש"א ועיין יעקב.

6. ומבאר המהרש"א: הסתפק בעצמו, אם לא איבד את חלקו לעולם הבא, מפני שאמרו לעיל: כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו

אמר חשב לעצמו: אי לא איתעביד בה איסורא, אם לא נעשה בה עד עתה מעשה איסור של זנות, מיתעביד ניסא, יקרה נס ואוכל להצילה. אבל אי כבר עבדא איסורא — לא איתעביד לה ניסא.

אזל, הלך רבי מאיר, נקט נפשיה כחד פרשא, התקין עצמו שיהיה נראה כפרש, ובא אל המקום שהיתה יושבת בה.

אמר לה רבי מאיר: השמיעני לי, לזנות.

אמרה ליה בתו של רבי חנינא בן תרדיון: דשתנא אנא! דרך נשים לי.

אמר לה: מתרחנא מתרח! אמתין לך עד שיפסק.

אמרה לו: נפישין טובא, [ואיכא טובא הכא]. יש כאן הרבה זונות דשפירין מינאי⁽⁸⁾ יפות ממני, ולא כדאי לך להמתין.

אמר רבי מאיר לעצמו: שמע מינה: לא עבדה איסורא!

כל דאתי, כל הבא אליה, אמרה ליה הכי. אמרה לו דברים אלו.

אזל הלך רבי מאיר לגבי שומר דידה, ששמר עליה.

אמר ליה לשומר: הבה ניהלה, הבא אותה אלי.

אמר ליה השומר: מיסתפינא ממלכותא, אני

אמר לו קלצטונירי, הממונה מטעם הרומאים לשורפו: רבי! אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך — האם אתה מביאני לחיי עולם הבא?

אמר לו רבי חנינא לממונה: הן!

אמר לו הממונה: השבע לי!

נשבע לו.

מיד הרבה בשלהבת. ונטל ספוגין של צמר מעל לבו. ויצאה נשמתו במהרה.

אף הוא הממונה, קפץ ונפל לתוך האור. יצאה בת קול ואמרה: רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מזומנין הן לחיי העולם הבא!

כששמע רבי סיפור זה — בכח רבי, ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת כגון הממונה. ויש קונה עולמו בכמה שנים!

והגמרא ממשיכה לספר מה אירע לבתו של רבי חנינא בן תרדיון.

ברוריא, דביתהו אשתו דרבי מאיר, בריתה בתו דרבי חנינא בן תרדיון הואי, היתה.

אמרה לו ברוריה לרבי מאיר: זילא בי מלתא, זול הוא הדבר, כלומר, פחיתות כבוד היא לי, דיתבא אחתאה, שאחותי יושבת בקובה של זונות, וצריכים אנו לטכס עצה כיצד להוציאה משם.

שקל, לקח עמו רבי מאיר תרקבא דדינרי, שלשה קבים של דינרים, ואזל והלך לשם.

ועוד כתבו: שמעו קול האותיות הפורחות, ולא ידעו מהו, לכן שאלוהו.

8. יש כאן כמה גירסאות.

ולפי פירוש רבינו חננאל אמרה לו: נפישין טובא דהם מרובה מאד, ואין כדאי לך להמתין.

מפחד מהמלכות!

אמר ליה רבי מאיר: שקול קח תרקבא דינרא, פלגא חציים פלח שחד את השלטון בכל עת שיעליל עליך, (9) ופלגא להוי לך, חצי השני יישאר אצלך.

אמר ליה השומר: וכי שלמי, כשיגמרו הדינרין, מאי איעביד, ממה אשחד את השלטון?

אמר ליה רבי מאיר: כשתקלע למצב זה, אימא אמור: אלהא דמאיר, ענני! ומתצלת, ותנצל. (10)

יח-ב אמר ליה השומר: ומי יימר דהכי איכא? מי אומר לי שהאמת אתך, שאם אומר תפלה זו, אנצל?

אמר ליה רבי מאיר: השתא חזית, עתה אראה לך!

הווי שם הנהו כלבי דהווי קא אכלי אינשי כלבים אוכלי אדם, שקל קלא, רבי מאיר לקח רגב עפר שדא בהו וזרק בהם כדי להרגיזם. הווי קאתו למיכליה כשבאו לאוכלו — אמר רבי מאיר: אלהא דמאיר, ענני! (11) וניצול.

והשומר נענה לרבי מאיר, שבקרה שיחרר אותה ויהבה ליה ונתן אותה לרבי מאיר.

למוף — אשתמע מילתא בי מלכא, נודע הדבר בבית המלך, שהשומר שיחרר את בתו של רבי חנינא בן תרדיון. אתייה הביאוהו את השומר, אסקיה לזקיפה, העלוהו לגרדום לתלותו. אמר השומר: אלהא דמאיר, ענני! אחתיה הורידוהו מן הגרדום, מפני שלא יכלו לתלותו.

אמרו ליה התלוינים לשומר: מאי האי? מהו לחש זה, ומה הסיבה שאין אנו מצליחים לתלות אותך?

אמר להו השומר: הכי הוה מעשה, כלומר, סיפר להם את מה שאירע לו עם רבי מאיר.

הרומאים רצו לתפוס את רבי מאיר. אתו, חקקו לדמותיה דרבי מאיר ציירו את דמותו אפיתחיה דרומי על שערי העיר רומי, אמרי, הכריזו: כל דחזי לפרצופא דרין, כל מי שרואהו לדמות זו — לייתיה יביאוהו לשלטון.

יומא דרא יום אחד, חזוהי ראה אותו רומאי

והכריח לבאר כן, משום דאין הקב"ה מיחד שמו על החיים.

11. ומבאר המהרש"א: כל זמן שאפשר להשתמש בדרכים טבעיים — אין משתמשין במעשי נסים. לכן הקדים רבי מאיר ונתן לו את הדינרים.

והיות שפחד שמא השומר לא ישתמש עם הדינרים לשוחד, ויחזיקם לעצמו, ותיכף יאמר "אלהא דמאיר ענני" —

לכן רמז לו שמקודם ישליך להם ממון, כשם

ואיכא טובא דשפירין מינאי יש כאן נשים יפות ממני.

9. כן פירש רש"י.

והתוס' מפרשים, שהשומר נתן מס לפי הגולגולת, לכן שאל מה יעשה אם יחסר אחת מן המנין.

10. ומבאר המהרש"א: אלהי המאיר לארץ ולדרים עליה. או אלהי המאיר בחשכת יון הוא יענני בגלות רומי.